

## ШТУЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ VS ПРИРОДНЯ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

**Павленко Жанна Олександрівна,**  
*к. ю. н., доцент кафедри філософії  
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

**Водорезова Сусанна Робертівна,**  
*молодший науковий співробітник  
НДІ правового забезпечення  
інноваційного розвитку НАПрН України*

Досліджується питання технологічного підходу до знання в галузі права, вплив розвитку та поширення цифрових технологій на сучасну трансформацію права.

**Ключові слова:** штучна компетентність, природня компетентність, правове регулювання.

Починаючи з середини ХХ ст. і до початку ХХІ ст. розвинені країни світу переживали принципово новий етап свого розвитку, який отримав назву науково-технічної революції. Сьогодні можна впевнено стверджувати, що вони знаходяться в наступній стадії розвитку – стадії інтелектуальної революції, яка докорінно змінює природу інформаційного забезпечення будь-якої діяльності. Унаслідок цього виник теоретичний інтерес до феномена сукупного суспільного розуму, а паралельно зростає попит на інтелектуалів і продукти їх розумової активності [2]. В цих умовах пріоритетним ресурсом розвитку суспільства стають знання, котрі використовуються як матеріал технологій і є основою конкурентоспроможної діяльності всіх господарчих суб'єктів і держави в цілому.

Ефективність роботи юриста сьогодні прямопропорційно залежить від використання ним високотехнологічних продуктів і сервісів. Цифрові технології вимагають нового підходу до аналізу знання, зокрема, правового, яке з технологічної точки зору є сировиною для штучних систем. Технологічний підхід до юридичного знання представляє особливу операціональну систему діяльнісних актів з

правовим знанням з метою його перекладу із соціуму в штучну діалогову систему, яка здатна бути квазисуб'єктом у діалозі з людиною. Це означає, що така система має зберігати базу знань про дану предметну галузь, розуміти й обробляти запити користувача, вторинні тексти аргументації і т.п., з метою одержання достовірного висновку. І це дає можливість вважати таку систему інтелектуальною. Тобто технологічний підхід до знань в загальному вигляді характеризується наявністю а) особистісного знання експерта в визначеній галузі, яке використовується як матеріал технології при створенні штучної системи; б) «прозорої» діалогової комп'ютерної системи з пояснювальним компонентом; в) соціального призначення, яке полягає в перетворенні інформації, отриманої з такої системи в особистісне, творчо активне знання її користувача, який одержує унікальну можливість специфічним способом об'єктивувати (візуалізувати) свої особистісні знання й у такій формі їх перетворювати.

У силу багатьох факторів, зокрема швидкого росту обсягів інформації з професійної галузі, постійних змін в законодавстві, обмеженості наших знань у предметних галузях тощо, виникають складнощі в процесі прийняття рішень. Хоча штучні системи, як усякий машинний імітатор, не можуть перевершити людину, вони стали відгуком на потребу практики. Вони знайшли в собі властивості комерційного продукту, носія особливого товару – знання. Основним джерелом ефекту від їх функціонування є потенційна здатність до оптимізації прийнятих рішень, що забезпечує досягнення кращих результатів у господарській діяльності. Крім того, отримані за допомогою штучної юридичної системи знання починають сприйматися користувачем як особистісно-значимі, що сприяє розвитку особистісних якостей фахівця в галузі правознавства.

Таким чином, технологічний підхід до знання в галузі права базується на таких складових: особистісному знанні експерта та спеціальному програмному забезпеченні для отримання, представлення та використання цих знань. Всі ці проекти поєднують відношення до юридичного знання як до ресурсу й пов'язані з диференціацією та інтеграцією знань, які являють два взаємозв'язані і різноспрямовані способи зростання і розвитку правового знання. В результаті чого,

з одного боку з'являються нові об'єкти і області дослідження, цілі галузі наукового знання, а з іншого відбувається становлення його цілісності.

Розглянемо складові, на яких ґрунтується технологічний підхід до юридичного знання. В якості сировини для штучної системи необхідне експертне знання висококваліфікованого юриста. Структура знань залежить від сфери їхнього використання і може мати досить складний характер. Ця структура містить у собі різні факти з предметної галузі, взаємозв'язки між ними, правила дій, знання, що стосуються способу включення знань в штучну систему. Складність і різноманіття структур знань покликали до життя кілька різних засобів подання знань, зокрема логічні моделі, фреймові і продукційні системи, семантичні мережі.

Хоча знання експерта не піддається вербалізації в повному обсязі і його дії носять неусвідомлений, інтуїтивний характер, проте штучна компетентність систем може задовольняти запитами практики, тому що подання знань за допомогою продукцій, фреймів і т.п. зберігає деякі природні властивості знання. Штучна компетентність має право на існування в соціумі, тому що вона підсилює можливості людських міркувань. Можна скептично відноситися до штучної компетентності, однак необхідно визнати, що штучна система є засобом міжособистісної комунікації, і надає користувачеві такого програмного забезпечення можливість співорганізації та діалогу особистісних знань: його власного й експерта.

На думку американського фахівця С. Каплана, переваги штучної компетентності базуються на відсутності у комп'ютера тіла, самопочуття, контактів із зовнішнім світом. Людська компетентність слабшає, якщо експерт постійно не тренується у рішенні проблем і навчанні інших; експерт піддається впливові емоційних факторів, стресу, дефіциту часу, його рішення непередбачені – сьогодні він може дати одну пораду, завтра – іншу. Людська компетентність не передається поза дорогим процесом навчання.

Штучна компетентність, один раз отримана, зберігається назавжди; її порівняно легко документувати, оскільки існує пряме відображення способів подання знань у сукупність на підмножині при-

родної мови. У штучної компетентності стійкі і відтворювані результати. Її переваги лежать у формальній площині, і залишається відкритим питання про якість компетентності.

Зробимо аналіз людської компетентності та штучної в порівнянні, відповідно до думки С. Каплана [7, с. 28–37].

<b>Людська компетентність</b>	<b>Штучна компетентність</b>
Творча	Запрограмована
Адаптується до змін зовнішнього світу	Має потребу в перепрограмуванні за участю інженера знань
Важко передається	Легко копіюється і тиражується
Широка по охопленню	Вузькоспеціалізована
Використовує наукові знання, попередні знання, здоровий глузд, рефлексію	Використовує спеціалізовані знання
Використовує почуттєве сприйняття	Використовує машинне введення
Дорога	Прийнятна у витратах
Важко документована	Легко документована
Непередбачена	Стійка

Японські фахівці Ю. Саєкі і Х. Судзукі вважають, що штучні системи, що навчаються, не перевершать людини, тому що середовище навчання для комп'ютера якісно відрізняється від соціуму, у якому живе людина. На їхню думку, відмінність полягає в тому, що “інформація, яку можна вкласти в систему, визначається заздалегідь, її обсяг у край малий, а взаємозв'язок між різною інформацією визначається апріорно” [4, с. 54]. Очевидно, що людська компетентність перевершує штучну у таких областях, як творчість, навчання, чуттєве сприйняття. Людина–експерт прагне реалізувати свою творчу сутність – реорганізовує інформацію, використовує її для синтезу нових знань. Люди можуть керуватися здоровим глуздом і знаннями з кількох предметних галузей одночасно. На думку Д. Уотермана: “Експерти-люди можуть охопити картину цілком – досліджувати всі аспекти проблеми і зрозуміти, як вони відносяться до основної задачі” [5, с. 24]. Штучні системи володіють вузькоспрямованою компетентністю, оскільки в базу знань закладаються ті знання, що від-

носяться до однієї задачі і при цьому ігноруються ті аспекти, що з нею пов'язані. Вони не можуть, як люди, адаптуватися до умов, що змінюються, не вміють визначити межі своєї компетентності.

Поширення нових інформаційних технологій впливає, перш за все, на сферу правового регулювання. У неї втягуються нові суспільні відносини, які раніше або не існували, або не вимагали правового регулювання, або об'єктивно не могли бути врегульовані правом. Зокрема, до таких відносин належать: ті, суб'єктами яких є віртуальні або цифрові «особистості»; які пов'язані з юридично значимою ідентифікацією особи в віртуальному просторі; які виникають у зв'язку з реалізацією прав людини в віртуальному просторі (право на доступ в Інтернет, право на забуття, право на «цифрову смерть» і ін.); які орієнтовані на застосування ботів [3]; які складаються з приводу нетипових об'єктів - інформації, цифрових технологій, що створюються за допомогою застосування нових цифрових сутностей (криптовалюта) і об'єктів матеріального світу, а також пов'язаних з використанням і обігом того і іншого; які пов'язані: з використанням оцифрованих інформаційних масивів - інформаційних баз даних; перекладом в цифрову форму дій і операцій, за допомогою яких реалізуються державні функції, виявляються державні та муніципальні послуги, забезпечується електронна участь громадян в управлінні суспільством і державою; вчиненням дій у віртуальному просторі, спрямованих на виникнення, зміни та припинення правовідносин, реалізацію прав і виконання обов'язків, що утворюють їх юридичний зміст; застосуванням автоматизованих дій (Інтернетом речей) [1], забезпеченням інформаційної безпеки та ін. [6].

Вплив розвитку та поширення цифрових технологій на сучасну трансформацію права є найменш вивченим і осмисленим правовою доктриною, тому питання правового регулювання нових суспільних відносин є необхідним.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Баранов О.А. Інтернет речей і штучний інтелект: витоки проблеми правового регулювання ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні. II Міжнародна щорічна конференція, 17 листопада 2017 р., м. Львів. URL: <http://aphd.ua/publication-377/>.

2. Ведмедев М. М. Науково-технічний потенціал: складнощі оцінки. *Філософія науки: традиції та інновації*, 2017, № 2 (16) с. 74-88. URL: <http://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/5846/1/Vedmedev.pdf>.

3. Костенко А. О. Диференціація веб-ботів і чат-ботів: окремі приватно-правові проблеми. URL: <http://aphd.ua/publication-366/>.

4. Приобретение знаний / Под ред. С. Осуги, Ю. Сазки. Москва, Мир, 1990. 303 с.

5. Уотерман Д. Руководство по экспертным системам: Пер. с англ. Москва: Мир, 1989. 388 с.

6. Хабриева Т. Я., Черногор Н. Н. Право в условиях цифровой реальности. *Журнал российского права*. 2018. № 1. С. 85–102.

7. Kaplan S. I. The industrialization of artificial intelligence: from by line to botton line. *The A.I. Magazine*. Vol. 5. No 2. Summer, 1989. № 2. P. 28–37.

## «ЕЛЕКТРОННИЙ СУД»: НЕДОЛІКИ ТА ПЕРЕВАГИ

**Пономаренко Валерія Олександрівна,**

*студентка 5 курсу, групи 10-18м-03,*

*Фінансово-правового факультету*

*НЮУ імені Ярослава Мудрого*

**Науковий керівник:**

**Солнцева Христина Володимирівна,**

*к. ю. н., доц., доцент кафедри адміністративного права*

*та адміністративної діяльності*

*НЮУ імені Ярослава Мудрого*

У роботі автором досліджено недоліки та переваги «електронного суду». Зокрема, проаналізовано такий інноваційний сегмент судової реформи в Україні, розглянуто його нормативне регулювання та зроблено відповідні висновки.

**Ключові слова:** судова реформа, електронний суд, Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система

Життя не стоїть на місці і в епоху інформаційних технологій все більше послуг для громадян переходить в електронний режим.